

13.8.2024

EOAK/4618/2023

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Tarkastaja Antti Perälä

TUTKINTAPYYNNÖN KÄSITTELY

1 KANTELU

Kantelijan yritys pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan Hämeen poliisilaitoksen menettelyä koskien kantelijan yrityksen 27.8.2019 poliisille tekemän tutkintapyyntöä käsittelyn asianmukaisuutta.

Kantelijan yrityksen mukaan Hämeen poliisilaitos on 2.9.2019 vahvistanut sähköpostilla vastaanottaneensa tutkintapyyntöä. Hämeen poliisilaitoksen 4.5.2023 päivämäärän päätöksen mukaan asian syyteoikeus on vanhentunut ennen rikosilmoituksen tekoa 22.4.2023, josta syystä esitutkinta on päätetty lopettaa saattamatta asiaa syyttäjän ratkaistavaksi. Kantelijan yrityksen kertoman mukaan poliisin sähköpostiviesti osoittaa kiistatta, että tutkintapyyntö on tehty jo syksyllä 2019 eikä 22.4.2023, kuten poliisi päätöksessään väittää.

Kantelunsa liitteeksi kantelijan yritys on lähettänyt tutkintailmoituksen - - - sekä rikoskomisario A:n 4.5.2023 asiaan tekemän tutkinnan päätöksen.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Hämeen poliisilaitoksen selvitys ja lausunto. Selvityksen asiaan antoi rikosylikonstaapeli B ja lausunnon Hämeen poliisilaitoksen rikospoliisisektorin johtaja rikosylikomisario C.

2.1 Tapahtumatietoja

Tutkintailmoituksen 5590/R/34160/19 mukaan kantelijan yritys on pyytänyt poliisia tutkimaan, onko I syyllistynyt petokseen pantatessaan X Oy:n osakkeet, vaikka I oli myynyt kyseiset osakkeet ilman osakekirjoja. Lisäksi kantelijan yritys on pyytänyt poliisia tutkimaan, onko X Oy:n osakekirjat nro. 77518A ja 77518M I:lta ostanut syyllistynyt rikokseen rekisteröidessään osakkeet omiin nimiinsä ilman osakekirjoja. Epäillyn rikoksen tapahtuma-ajaksi on kerrottu 25.4.2016 – 23.4.2018.

Rikoskomisario A:n 4.5.2023 tekemän tutkinnan päätöksen mukaan asian syyteoikeus on vanhentunut 22.4.2023, koska petosrikoksen rikosoikeudellinen vanhentumisaika on viisi vuotta.

2.2 Rikosylikonstaapeli B:n antama selvitys

Rikosylikonstaapeli B:n asiaan antaman selvityksen mukaan kantelijan yrityksen tutkintapyynnöstä on kirjattu rikosilmoitus 2.9.2019.

Rikosilmoituksen on kirjannut D, joka on toiminut tuolloin ryhmänjohtajana petosryhmässä Lahdessa. Rikosilmoituksen tutkinnanjohtajaksi on kirjattu rikoskomisario A.

Tutkintailmoitus on ollut rikosylikonstaapeli D:n nimissä 2.9.2019 – 3.1.2022 välisen ajanjakson. 3.1.2022 tutkintailmoitus on siirretty petosryhmästä ryhmänjohtaja rikosylikonstaapeli E:n nimiin. Tutkintailmoitus on ollut E:n nimissä 15.11.2022 saakka.

Rikosylikonstaapeli B:n selvityksen mukaan rikoskomisario A on toiminut tutkinnanjohtajana 2.9.2019 – 14.10.2019 välisen ajanjakson. Tämän jälkeen tutkinnanjohtajana on toiminut rikoskomisario 14.10.2019 – 6.1.2021, ja sen jälkeen rikostarkastaja G 6.1.2019 – 2.5.2022. Tämän jälkeen tutkinnanjohtajana on toiminut 2.5.2022 – 13.10.2022 rikoskomisario H. B:n selvityksen mukaan tutkintailmoitus on ollut rikoskomisario A:n nimissä 13.10.2022 lähtien tutkinnan päätöksen tekoon 4.5.2023 saakka.

Rikosylikonstaapeli B mainitsee selvityksessään, että rikosilmoitus on siirretty hänen nimiinsä 15.11.2022, koska hän on marraskuussa 2022 tullut E:n sijaiseksi ryhmänjohtajaksi. Tutkintailmoitus oli B:n nimissä 15.11.2022 lähtien 23.4.2023 saakka, jolloin kyseinen rikos on vanhentunut.

Rikosylikonstaapeli B kertoo selvityksessään, että tuon viiden kuukauden aikana kyseiselle rikosilmoitukselle ei ole tehty toimenpiteitä. Hän myös mainitsee, että hänen nimissään on ollut noin 1100 rikosilmoitusta joulukuussa 2022. Huhtikuuhun 2023 mennessä hänen nimissään olevien rikosilmoitusten määrä oli kasvanut jo yli 1500 rikosilmoitukseen. B:n mukaan näin suurta määrää ei yksi ryhmänjohtaja pysty hallitsemaan.

Selvityksensä lopuksi B mainitsee, että hän ei löydä tietoja, mitä toimenpiteitä kyseiselle rikosasialle on tehty aikana, jolloin tutkintavastuu asiasta oli muiden hoidettavana.

2.3 Hämeen poliisilaitoksen lausunto POL-2023-175689

Hämeen poliisilaitoksen rikospoliisisektorin johtaja rikosylikomisario C on antanut kantelua koskevassa asiassa poliisilaitoksen lausunnon.

Lausuntonsa alussa rikosylikomisario C viittaa rikosylikonstaapeli B:n antamaan selvitykseen rikosilmoituksen tutkinnan vaiheista. B:n selvityksessään toteaman mukaisesti, ei löytynyt tietoja siitä, mitä toimenpiteitä rikosasialle on tehty sen jälkeen, kun asia on kirjattu Hämeen poliisilaitokselle. Rikosylikomisario C:n lausunnossaan antama käsitys on, että asialle ei ilmeisesti tehty tutkintatoimenpiteitä tuona aikana.

Myös rikosylikomisario C toteaa, että jutun kirjaamisvaiheessa 2.9.2019 rikoskomisario A on tullut jutun tutkinnanjohtajaksi. Ennen päätöksen tekemistä juttu on välillä ollut rikoskomisario F:n, G:n ja rikoskomisario H:n nimissä. Päätöksen on tehnyt rikoskomisario A 4.5.2023 sillä perusteella, että juttu on vanhentunut.

Rikosylikomisario C toteaa, että rikoskomisario A on vanhuuseläkkeellä. Hänelle on annettu mahdollisuus antaa asiassa selvitys, mutta hän ei ole sitä antanut. Näin ollen, miksi tutkinnanjohtaja A kirjoittaa 4.5.2023 tekemässään tutkinnan päätöksessä, että syyteoikeus on vanhentunut ennen rikosilmoituksen tekoa, ei ole saatu selvitystä. Rikosylikomisario C:n mukaan voidaan kuitenkin todeta, että kysymyksessä on selkeästi virheellinen kirjaus.

Lausunnossa todetaan, että tutkinnassa on tavallista, että samanaikaisesti useat eri asiat ovat eri syistä kiireellisiä ja samaan asiaa voi liittyä kaksi tai useampikin kiireellisyysperuste. Tutkinnanjohtaja vastaa johdettavanaan olevien tapausten asettamisesta kiireellisyysjärjestykseen.

Rikosylikomisario C:n mukaan petosrikosten tutkinta on hyvin työvoimasidonnaista ja ennakoimattomat henkilöpoistumat kuten sairastumiset voivat johtaa tutkintaviiveiden kasvuun. Tällaista ruuhkaa on ollut havaittavissa Hämeen poliisilaitoksessa erityisesti koronapandemian aikana.

Lausunnossa todetaan, että kuten rikosylikonstaapeli B:n selvityksestä käy ilmi, jutun tutkinnanjohtaja on vaihtunut useaan otteeseen, eikä tutkinnanjohtajat ole välttämättä ehtineet edes perehtyä juttuun, kun tilalle on tullut taas uusi tutkinnanjohtaja. Tutkinnanjohtajien nopea vaihtuminen on johtunut C:n mukaan ko. tutkintaryhmän osittain ennakoimattomista henkilöpoistumista, joihin poliisilaitoksessa ei ole pystytty riittävästi varautumaan.

Rikosylikomisario C:n mukaan petosrikokset ja vakavat tietoverkkoavusteiset petosrikokset ja näihin liittyvät rikoskokonaisuudet ovat viime vuosina määrällisesti huomattavasti lisääntyneet. Näin on käynyt myös Hämeen poliisilaitoksen alueella. Vuonna 2023 mainittuja rikoksia tilastoitiin Hämeessä yli 5000, joka tarkoittaa noin 10 % kasvua edelliseen vuoteen. Petosrikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen aiheuttaa kaikille poliisiyksiköille, myös Hämeen poliisilaitokselle, huomattavia haasteita ja työkuormitusta, kun samaan aikaan useita muita rikosasioita on priorisoitu.

C:n mukaan petosrikosten tutkinta-ajat ovat yleensä pitkiä tutkinnan tehostamistoimista huolimatta. Vakavissa rikoksissa korostuu myös selvittämisintressi, joka voi mennä tutkinta-ajan edelle ja näin juttuja joudutaan priorisoimaan. Lausunnossa todetaan, että nykyiset resurssit eivät riitä vasteeksi tämänkaltaisen jatkuvasti lisääntyvän rikollisuuden torjunnassa.

C tuo ilmi, että vaikka poliisilaitoksessa onkin menettely, jossa seurataan ilmoitusten tutkinnan viivytyksettömyyttä ja tarvittaessa ryhdytään toimenpiteisiin, niin tämä asia on siitakin huolimatta jäänyt tutkintajonoon. Asiassa ei ole pystytty noudattamaan esitutkintalain edellyttämää esitutkinnan viivytyksettömyyttä ja syyteoikeus on ehtinyt vanhentua ennen kuin asiassa tehtiin päätös. Asiassa ei lausunnon mukaan ole kuitenkaan ollut sellaisia aikaa vieviä seikkoja selvitettävänä, joiden perusteella asiaa ei olisi voitu käsitellä ajoissa ennen syyteoikeuden vanhentumista.

Lausunnon mukaan tilanne on johtunut jutturuuhkasta. C tuo myös esiin, että samalla tutkintaryhmän juttuseuranta ei ole ollut onnistunutta. Kysymys on lausunnon mukaan enemmänkin rikostutkinnan tilanteesta kokonaisuudessaan. Rikospoliisisektori on pyrkinyt aktiivisesti parantamaan juttujen läpivirtausta resurssien puitteissa, mm. tutkintaprosesseja tehostamalla ja syyttäjäyhteistyöllä. Petosrikosasioiden määrä on poliisilaitoksessa nykyisin todella suuri, joten viiveiden ilmaantuvuus on inhimillisesti katsoen ymmärrettävää.

3 RATKAISU

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies tutkii kantelun, jos sen kohteena oleva asia kuuluu hänen laillisuusvalvontaansa ja on aihetta epäillä, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä taikka jos oikeusasiamies muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta.

Kantelun, asiakirjaselvityksen ja poliisilta saatujen selvitysten perusteella arvioin asiaa seuraavasti.

3.1 Poliisille tehdyn rikosilmoituksen - - - sisällöstä

Rikosilmoituksen - - - asianimikkeeksi on kirjattu petos ja epäilyksi tapahtuma-ajaksi 25.4.2016 – 23.4.2018. Rikoslain 36 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotain ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Rikoslain 8 luvun 1 §:n 3 kohdan mukaan rikoksen syyteoikeus vanhenee viidessä vuodessa, jos ankarin siitä säädetty rangaistus on enintään kaksi vuotta vankeutta. Koska kantelun kohteena oleva rikosilmoitus on kirjattu poliisille 2.9.2019, voidaan todeta epäillyn petoksen osalta syyteoikeuden vanhentumiseen olleen ilmoituksen tekohetkellä aikaa noin 3 vuotta 8 kuukautta.

3.2 Arvioni kantelussa arvostellussa esitutkinnassa

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintalain esitöissä (HE 222/2010, sivu 188) todetaan, että esitutkinnan asianmukainen kesto yksittäistapauksissa riippuu asian erityispiirteistä, muun ohessa sen laadusta ja laajuudesta. Esitutkinnan toimittamiseen käytetty aika ei saa johtaa siihen, että tutkittavana oleva rikos pääsee vanhentumaan. Esitutkintaviranomaisen onkin heti rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen selvitettävä rikoksen vanhentumisaika ja otettava se huomioon esitutkintatoimenpiteiden kiireellisyyttä harkittaessa. Esitutkinnan esitöissä painotetaan vielä, että huomioon on otettava väitetyn rikoksen lievimmän mahdollisen tekemuodon syyteoikeuden vanhentuminen.

Totean, että kantelijan yrityksen asiassa esitutkinta on kestänyt miltei 3 vuotta 8 kuukautta. Tänä aikana ei käytettävissä olevien tietojen mukaan ole tehty mitään tutkintatoimenpiteitä ja syyteoikeus on vanhentunut tutkinnan aikana. Saadun selvityksen mukaan juttu on kiertänyt usealla tutkinnanjohtajalla. Poliisilaitoksen mukaan petosrikosten tutkinta on hyvin työvoimasidonnaista ja ennakoimattomat henkilöpoistumat, kuten sairastumiset voivat johtaa tutkintaviiveiden kasvuun. Myös tässä asiassa mm. tutkinnanjohtajan vaihtuminen on johtunut poliisilaitoksen mukaan osittain ennakoimattomista poistumista. Poliisilaitoksen mukaan kyse on myös siitä, että petosrikosten estäminen, paljastaminen ja selvittäminen on aiheuttanut Hämeen poliisilaitokselle huomattavaa haastetta ja työkuormitusta, kun samaan aikaan on vielä useita muita rikosasioita priorisoitu. Vakavampien rikosten sekä rikosten, joissa on vapautensa menettäneitä, priorisointi onkin näkemykseni mukaan sinänsä yleensä perustelua.

Hämeen poliisilaitos on lausunnossaan kertonut poliisilaitoksen vaikeasta resurssitilanteesta ja että nykyiset resurssit eivät riitä vasteeksi tässäkin asiassa kuvatun kaltaisen rikollisuuden torjunnassa. Poliisilaitos kertoo myös toimista, jolla on pyritty parantamaan tilannetta, mm. tutkintaprosesseja tehostamalla ja syyttäjäyhteistyöllä.

Katson, ettei kyseessä olevan asian esitutkintaa ole asian laatuun ja laajuuteen nähden suoritettu lain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivytystä. Menettelyn moitittavuutta lisää se, että asialle ei ole löydetty merkintöjä mistään tutkintatoimenpiteistä, vaikka aikaa rikosilmoituksen kirjaamisesta syyteoikeuden vanhentumiseen on ollut noin 3 vuotta 8 kuukautta.

Koska syyteoikeus on asiassa rikosnimikkeen osalta vanhentunut tutkinnan aikana, asiassa on menetelty lainvastaisesti. Tämä on loukannut kantelijan yrityksen perus- ja ihmisoikeutena turvattua oikeutta saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä. Lisäksi asianomistaja on menettänyt mahdollisuuden halutessaan saattaa asian itse vireille tuomioistuimessa. Syyteoikeuden voimassa ollessa ei ole ollut sellaista päätöstä, joka olisi avannut asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden käyttömahdollisuuden.

Tutkinnanjohtaja vastaa johdettavanaan olevien tapausten asettamisesta kiireellisyysjärjestykseen ja toimenpiteiden tekemisestä tutkinnan edistämiseksi. Selvityksen mukaan tutkinnanjohtajina jutussa ovat toimineet rikoskomisario A 2.9.2019 – 14.10.2019, rikoskomisario F 14.10.2019 – 6.1.2021, rikostarkastaja G 6.1.2019 – 2.5.2022, rikoskomisario H 2.5.2022 – 13.10.2022 ja uudelleen rikoskomisario A 13.10.2022 lähtien tutkinnan päätöksen tekoon 4.5.2023 saakka. Jutussa on siis ollut neljä eri tutkinnanjohtajaa. Totean, että minulle toimitetun selvityksen perusteella poliisilaitos on varannut tilaisuuden tulla kuulluksi ainoastaan A:lle (joka ei ole antanut omaa selvitystään). Hämeen poliisilaitoksen antaman selvityksen perusteella kyse on osittain ollut henkilöstön riittämättömyydestä tehtävämääriin nähden, epäonnistuneesta seurantamenettelystä ja ennakoimattomista henkilöpoistumista, joihin poliisilaitos ei ole pystynyt riittävällä tavalla varautumaan.

Lähtökohtaisesti esitutkinnan asianmukaisesta ja viivytyksettömästä toimittamisesta on vastuussa tutkinnanjohtaja(t). Saamani selvityksen perusteella katson kuitenkin, että tässä tapauksessa moitittavasta menettelystä on vastuussa Hämeen poliisilaitos.

3.3 Hyvitys

Totean seuraavaa kantelijan yrityksen mahdollisuudesta saada korvausta esitutkinnan viivästymisen johdosta.

Oikeusasiamies ei voi päättää vahingonkorvauksesta tai hyvityksestä.

Valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain 1 §:n mukaan tuota lakia sovelletaan valtioon kohdistuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyyn, jos vaatimus perustuu valtion viranomaisen virheeseen tai laiminlyöntiin taikka toimintaan, jossa valtio vastaa tahallisuudesta tai huolimattomuudesta riippumatta. Kyseisessä pykälässä on erikseen määritelty tilanteet, joihin tuota lakia ei sovelleta. Poliisi itse on toimivaltainen käsittelemään korvausvaatimuksen, joka koskee poliisin toiminnasta aiheutunutta esine- tai varallisuusvahinkoa. Kuitenkin esimerkiksi esitutkinnan viipymiseen perustuvasta hyvityksestä päättäminen kuuluu Valtionkonttorin toimivaltaan.

Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO:2011:38 pitänyt kärsimyskorvausten saamista esitutinnan kohtuuttomasta kestosta mahdollisena siitä huolimatta, että lainsäädäntöömme ei sisälly asiaa koskevaa nimenomaista säännöstä. Ratkaisun mukaan esitutinnan kohtuuttomasta kestosta voi aiheutua samankaltaista aineetonta vahinkoa kuin varsinaisen oikeudenkäynnin viivästymisestä.

Tässä asiassa on laiminlyöty toimittaa esitutkinta ilman aiheetonta viivytystä sen rikosnimikkeen osalta, jossa kantelijan yritys on ollut asianomistajan asemassa, kun syyteoikeus on vanhentunut tutkinnan aikana. Asian käsittelyssä ei ole noudatettu sen laatu ja tarkoitus huomioon ottaen kohtuudella asetettuja vaatimuksia. Tässä tapauksessa kärsimyskorvauksen saamiseen saattaa vaikuttaa se, että asianomistaja on osakeyhtiö eikä luonnollinen henkilö.

Totean, että kantelijan yritys voi halutessaan esittää Valtiokonttorille vaatimuksen esitutinnan viivästymisen hyvittämisestä. Mikäli kantelijan yritys katsoo, että hän on kärsinyt poliisin toiminnasta asiassa esine- tai varallisuusvahinkoa, hän voi esittää vaatimuksensa poliisilaitokselle.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän Hämeen poliisilaitoksen vakavaa huomiota kohdassa 3.2 todettuun esitutinnan viivytyksettömän toimittamisen vaatimukseen ja siihen, että juttujen priorisointi ei saa johtaa rikosten syyteoikeuden vanhenemiseen. Niin ikään kiinnitän Hämeen poliisilaitoksen vakavaa huomiota vireillä olevien juttujen seurantaan siinä tarkoituksessa, etteivät vireillä olevat jutut saa jäädä ilman aktiivisia toimenpiteitä kohtuuttoman pitkäksi ajaksi.

Tässä tarkoituksessa lähetän poliisilaitokselle jäljennöksen tästä päätöksestäni. Pyydän poliisilaitosta ilmoittamaan ratkaisustani kaikille jutun tutkinnanjohtajille ja muille selvityksiä antaneille.